

Universiteit Utrecht

De invloed van de opvoeding op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders

Linda Coomans (3351440)

De invloed van de opvoeding op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders

Auteur: Linda Coomans

Studentnummer: 3351440

Universiteit Utrecht

Master: Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken (MOV)

Thesisdocent: Dr. Chris Baerveldt

Datum: 24 juni 2012

Samenvatting

De betrokkenheid van het sociaal netwerk bij het gezin is van belang voor het welzijn van moeder en kind. Informele steun bij de opvoeding vermindert alledaagse stress van de moeder. Moeders staan echter in toenemende mate alleen voor de opvoeding. Er zijn verschillende projecten die het sociaal netwerk van het gezin willen versterken. De invloed van het opvoeden en het krijgen van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk wordt niet meegenomen in deze projecten. Om de efficiency van deze projecten te vergroten, is gekeken naar de manier waarop de opvoeding het persoonlijk sociaal netwerk van de moeder beïnvloedt. Er zijn vijftien semi-gestructureerde interviews afgenomen bij moeders van kinderen in voorschoolse - en basisschoolleeftijd om te achterhalen wat de invloed is van het krijgen van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk. Daarnaast werd onderzocht hoe relaties verkregen via de opvoeding zich ontwikkelen en welke informele steun moeders krijgen bij de opvoeding.

Geconcludeerd kan worden dat in de eerste drie jaar van het ouderschap het contact met vrienden en kennissen verwaterde of werd verbroken met wie niet de opvoedingservaring of verantwoordelijkheid gedeeld werd. Als deze wel werden gedeeld, dan werden de relaties intenser. Vanaf ongeveer het vierde levensjaar van het kind komen moeders steeds meer met andere ouders in contact via de vriendschappen van hun kinderen en formele en informele instelling waar kinderen lid van zijn. De redenen voor moeders om andere ouders te ontmoeten was voor emotionele steun, gezelligheid en de veiligheid van het kind. Moeders ontwikkelden hechtere relaties met andere ouders met wie de opvoedingsstijl en persoonlijke kenmerken overeenkwamen. Als moeders een hechtere band ontwikkelen durven ze zich bloot te geven. Daardoor kunnen personen passende steun geven aan moeders. Een implicatie voor projecten die het sociaal netwerk van het gezin willen versterken, is het bevorderen van het delen van opvoedingservaring en -verantwoordelijkheid van moeders van wie het eerste kind niet ouder is dan vier jaar.

Abstract

The involvement of the family's social network with child-rearing plays an essential role for the wellbeing of mother and child. For mothers, social support on parenting reduces daily stress. Increasingly, mothers are solely responsible for child-rearing. There are several projects aimed at increasing the involvement of the social network with the family. However the effect of the personal social network on child-rearing and the transition to parenthood is overlooked by these projects. In order to improve the efficiency of these projects this research focuses on the effect parenting has on the personal social network of the mother. Fifteen semi-structured interviews were conducted with mothers of preschool or elementary school children. This research examines the influence of becoming a first-time parent on the social network, the development of relationships created by parenting and the social support received from these relationships.

It was concluded that during approximately the first three years of parenthood the relationship with friends or acquaintances partly or entirely dissolves if experience and/or responsibilities of parenting are not shared. If experience or responsibilities of parenting were shared the closeness of relationship increased. When the oldest child becomes around four the mother meets more other parents via the friendship of the children and/or formal or informal institutions of the child. The incentives for mothers to meet other parents are emotional support, fun and more security for their children. Mothers develop closer relations if parenting style and personal traits are alike. When mothers develop a closer relationship they find the courage to disclose more about themselves and receive and give social support. An implication for the projects is that: first-time mothers of children below the age of four should be encouraged to share their experiences and parental responsibilities.

Inleiding

Het sociaal netwerk van het gezin speelt een rol bij de opvoeding van kinderen (De Winter, 2011). Uit het onderzoek van Coohy (1996) blijkt dat moeders die hun kinderen verwaarlozen minder personen kennen en tevens minder informele steun ontvangen. De informele steun vermindert alledaagse stress gerelateerd aan het opvoeden bij moeders (Andresen & Telleen, 1992). Uit het onderzoek van Andresen en Telleen (1992) komt naar voren dat informele steun gericht op de opvoeding ook positieve effecten heeft op het gedrag van het kind. Hieruit kan worden opgemaakt dat de informele steun vanuit het sociaal netwerk bevorderlijk is voor het welzijn van moeder en kind.

In een gezamenlijk rapport (2008) van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en de Raad voor Volksgezondheid en Zorg (RVZ) wordt gesteld dat het sociaal netwerk steeds minder betrokken is bij de opvoeding. Daarmee overeenkomend stelt Brinkgreve (2008) dat de opvoeding steeds meer een individuele verantwoordelijkheid is geworden van ouders, deze raken daardoor eerder overbelast. Daarom zijn er diverse projecten die zich richten op de versterking van het sociaal netwerk van gezinnen. Een voorbeeld van een project ter versterking van het sociaal netwerk is *Allemaal Opvoeders* waarin via verschillende activiteiten ouders en medeopvoeders met elkaar in contact worden gebracht (Kesselring, de Winter, Horjus & van Yperen, 2013).

Contact tussen gezinnen draagt bij aan het versterken van hun persoonlijke sociaal netwerk (Kuo, Sullivan, Coley & Brunson, 1998). Uit het onderzoek van Robinson en Wilkinson (1995) blijkt dat de aanwezigheid van kinderen in de wijk het contact tussen buren bevordert. Uit het onderzoek van Raverna en Rajulton (2009) komt verder naar voren dat moeders van wie de kinderen thuis wonen, meer personen kennen dan moeders van wie de kinderen uit huis zijn. Kinderen lijken dus een belangrijke rol te spelen bij het versterken van het sociaal netwerk van moeders door ze te verbinden met de gemeenschap. Tot op heden is er echter geen onderzoek gedaan naar de invloed van het opvoeden van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders. Kennis over de invloed die het opvoeden van kinderen heeft op het persoonlijk sociaal netwerk kan bijdragen aan de effectiviteit van de projecten die zich richten op de versterking van het sociaal netwerk van gezinnen. Daarom is de centrale onderzoeksvraag:

‘In hoeverre en hoe beïnvloedt het opvoeden van kinderen het persoonlijk sociaal netwerk van moeders ?’

Uit het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (2011) blijkt dat moeders gemiddeld 13,9 uur per week aan de zorg van de kinderen besteden en vaders 6,3 uur. Daarom zal dit onderzoek uitsluitend gericht zijn op moeders. Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden zal eerst onderzocht moeten worden wat de invloed is van het krijgen van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders, vervolgens op welke manier en wat voor soort relaties moeders ontwikkelen door het opvoeden van kinderen en tot slot wat voor informele steun moeders krijgen uit het persoonlijk sociaal netwerk.

Daarom zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- Welke invloed heeft het krijgen van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders?
- Hoe en wat voor soort relaties ontwikkelen moeders via de opvoeding van hun kinderen?
- Welke informele steun krijgen moeders vanuit het persoonlijk sociaal netwerk?

Literatuur

Het krijgen van kinderen en het persoonlijk sociaal netwerk van moeders

Een sociaal netwerk is de structuur van relaties die actoren aan elkaar verbindt (Pescosolido, 2006, p.208). Het persoonlijk sociaal netwerk is gericht op de relaties van één bepaalde actor met andere actoren (Pescosolido, 2006, p. 213). In dit onderzoek verwijst de term ‘actor’ naar personen. Grote veranderingen in het leven van een persoon kunnen leiden tot een mutatie van het persoonlijk sociaal netwerk (Wrzus, Hanel, Wagner & Neyer, 2013). De verandering die in dit onderzoek centraal staat is de transitie naar het ouderschap voor vrouwen. Het ouderschap heeft invloed op het aantal relaties in het persoonlijk sociaal netwerk.

Uit empirische bevindingen blijkt dat de transitie naar het ouderschap een negatieve invloed heeft op het persoonlijk sociaal netwerk. Het aantal vrienden van moeders neemt af na de geboorte van het eerste kind (Wrzus et al., 2013; Bost, Cox, Burchinal & Payne, 2002). Uit het onderzoek van Kalmijn (2012) blijkt verder dat moeders van kinderen onder de vijf jaar minder frequent contact hebben met en minder steun verwachten van vrienden en kennissen. Uit het onderzoek van Munch, McPherson en Smith-Lovin (1997) komt naar voren dat moeders het minste aantal vrienden hebben en hun interactie met personen in het persoonlijk sociaal netwerk de laagste frequentie heeft tijdens het derde levensjaar van hun oudste kind. Vanaf het vijfde levensjaar van het oudste kind neemt het aantal vrienden en de frequentie van de interactie met personen uit het persoonlijk sociaal netwerk toe (Munch et al., 1997).

De afname van de grootte van het persoonlijk sociaal netwerk na de geboorte van het eerste kind is te verklaren doordat moeders minder gelegenheid hebben af te spreken. Uit het onderzoek van het SCP (2011) blijkt dat moeders gemiddeld meer dan 50 uur per week aan het huishouden, de opvoeding en het werk besteden. Een andere verklaring is dat na het krijgen van kinderen de behoefte van moeders verandert wat betreft het contact met personen uit het persoonlijk sociaal netwerk (Kalmijn, 2012). Uit onderzoek van Ahlborg en Strandmark (2001) blijkt dat als de vader en de moeder zich samen richten op de opvoeding van het pasgeboren kind, de intimiteit in het huwelijk verbetert. Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat als vaders zich niet richten op de opvoeding van het pasgeboren kind de intimiteit in het huwelijk verdwijnt. Het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid heeft tot gevolg dat vader en moeder meer met elkaar communiceren. Moeders lijken behoefte te hebben aan personen met wie ervaringen rondom de opvoeding gedeeld kunnen worden. Er is echter geen wetenschappelijke kennis over het belang van samen opvoeden voor het persoonlijk sociaal netwerk van moeders. Daarom zal in dit onderzoek worden gekeken naar de invloed van

samen opvoeden op het persoonlijk sociaal netwerk.

De relaties die moeders ontwikkelen via de opvoeding van hun kinderen

Uit het onderzoek van Raverna en Rajulton (2009) blijkt dat moeders van wie de kinderen thuis wonen, een groter sociaal netwerk hebben, meer vertrouwen hebben in de buurt en de gemeenschap en vaker lid zijn van verenigingen dan moeders van wie de kinderen niet thuis wonen. Raverna en Rajulton (2009) geven als mogelijke verklaring dat moeders van wie de kinderen thuis wonen, stabiel en sociaal vaardiger zijn dan moeders van wie de kinderen niet thuis wonen. Een alternatieve verklaring voor de resultaten van Raverna en Rajulton (2009) is dat door het opvoeden moeders de gelegenheid hebben om met andere ouders in contact te komen. Kennis over de wijze waarop de opvoeding het persoonlijk sociaal netwerk beïnvloedt, kan wellicht een verklaring geven voor deze resultaten.

In dit onderzoek worden drie fasen onderscheiden voor de wijze waarop hechte relaties zich ontwikkelen in het persoonlijk sociaal netwerk van moeders, te weten *ontmoeten*, *verkennen van de affiniteiten* en *blootgeven*. Deze fasen komen voort uit het onderzoek van Anderson en Jack (2002), waar vijf fasen geïdentificeerd zijn in de netwerkstrategie van ondernemers om zakenrelaties op te bouwen. Twee fasen in dit betreffende onderzoek zijn niet van toepassing op informele relaties.

De eerste fase *ontmoeten* komt in deze context neer op het maken van een praatje. Op twee manieren ontmoeten moeders andere ouders. Allereerst ontmoeten moeders andere ouders via instellingen van hun kinderen. Zo blijkt uit het onderzoek van Van Leeuwen (2010) dat door het bezoeken van speelplaatsen moeders in de gelegenheid komen om andere moeders te ontmoeten. Daarnaast blijkt uit het onderzoek van Robinson en Wilkinson (1995) dat in wijken waar kinderen wonen de relaties tussen burens onderling sterker is dan wijken waar geen kinderen wonen. Een verklaring voor dit resultaat kan zijn dat kinderen veel met andere kinderen buitenspelen, waardoor moeders ook eerder in de publieke ruimte komen om op hun kinderen te letten. Op deze wijze komen moeders eerder in contact met burens en wordt de relaties tussen burens onderling versterkt.

Ten tweede kunnen moeders via de vriendschappen van hun kinderen andere ouders ontmoeten. Uit het onderzoek van Offler en Schneider (2007) komt naar voren dat adolescenten hun ouders in contact brengen met andere ouders via hun vriendschappen. Uit de resultaten blijkt dat de vriendschapskwaliteit van de adolescenten een belangrijke rol speelt voor de ontwikkeling van de onderlinge relatie tussen ouders. De vraag is dan of de vriendschappen van kinderen van een lagere kwaliteit invloed hebben op de relaties van

ouders onderling. Het zou kunnen dat als ouders beter kunnen participeren in een bepaalde context, bijvoorbeeld binnen de wijk, de kwaliteit van de relatie van kinderen minder van belang is. Uit het onderzoek van Flechter, Troutman, Gruber, Long en Hunter (2006) blijkt namelijk dat als kinderen vriendschappen ontwikkelen in een context waar ouders makkelijk kunnen participeren de ouders elkaar onderling beter leren kennen.

De tweede fase, *verkennen van de affiniteiten*, is gebaseerd op het principe dat personen met dezelfde achtergrondkenmerken of waarden eerder hechte relaties met elkaar ontwikkelen (McPherson, Smith-Lovin & Cook, 2001). Achtergrondkenmerken die een rol spelen bij het ontwikkelen van hechte relaties zijn sociaal economische positie (SEP), geloof, opleiding of etniciteit. De waarden die een rol spelen bij het ontwikkelen van hechte relaties zijn attitude, aspiraties en normen. Wetenschappelijk onderzoek in het kader van sociale netwerken is vaak gericht op de homogeniteit tussen mensen wat betreft de achtergrondkenmerken. In het wetenschappelijke paradigma van de sociaal kapitaal theorie worden relaties tussen mensen met dezelfde achtergrondkenmerken *bonding capital* genoemd (Putnam, 2007). In tegenstelling tot *bridging capital* wat verwijst naar de relaties van mensen met verschillende achtergrondkenmerken (Putnam, 2007). *Bonding capital* bestaat vaak uit hechte relaties tussen actoren, terwijl *bridging capital* vaak bestaat uit zwakke relaties. *Bonding capital* en *bridging capital* kunnen beide positieve effecten hebben op het welzijn van het gezin. Hechte relaties bevorderen bijvoorbeeld de gezondheid van actoren (Putnam, 2007; Cohen & Willis, 1985). Zwakke relaties bevorderen bijvoorbeeld de politieke participatie (Kavanaugh et al., 2005).

Getrouwde moeders hebben vaak vrienden met hetzelfde inkomens- en opleidingsniveau (Raverna & Rajulton, 2001). Het is echter onbekend of moeders ook *bridging capital* hebben. Uit het onderzoek van Hunter, Friend, Williams-Wheeler en Fletcher (2012) blijkt dat een verschil in etniciteit of SEP tussen moeders een obstakel is voor het ontwikkelen van een hechte relatie. Etniciteit vormt een obstakel doordat er angst voor discriminatie is bij één of beide actoren. SEP kan een obstakel zijn doordat er sprake is van verschillen in de levensstijl en zorgen over veiligheid. In het onderzoek van Hunter en collega's (2012) rapporteerden de moeders zich zorgen te maken over drugsgebruik, seksualiteit, HIV/aids, het gebruik van scheldwoorden binnen het gezin en hygiëne als hun kinderen speelden bij kinderen met een lagere SEP. Er is echter niet onderzocht of een verschil in opvoedingsstijl, -doelen of visie een obstakel zijn om een band te vormen met andere ouders. In het decennium van *hyperparenting*, de plicht voor de ouders om het perfecte kind te creëren, kunnen de verschillen in opvoeding door moeders worden uitvergroot (De

Winter, 2011, p.65-67). Het zou kunnen dat een verschil in opvoeding een obstakel is voor moeders om onderling hechte relaties aan te gaan. Daarom zal dit onderzoek het verschil in opvoedingsstijl centraal staan bij de fase *Affiniteiten verkennen*.

In de derde fase, *blootgeven*, vertellen moeders over de problemen bij de opvoeding of problemen die hun kinderen hebben, waardoor anderen de moeders kunnen steunen bij deze problemen. In deze laatste fase kan een hechte relatie worden ontwikkeld, waarin beide partijen elkaar kunnen steunen. Het krijgen maar ook het geven van steun is een belangrijk onderdeel voor het versterken van hechte relaties en het creëren van een vangnet. Uit het onderzoek van Plickert, Cote en Wellman (2007) blijkt dat het geven van steun wordt geassocieerd met het krijgen van steun. Wederkerigheid staat bij informele steun centraal, met uitzondering van de moeder-dochterrelatie (Plickert et al., 2007). Het geven van informele steun is een manier om hechte relaties te onderhouden. De vraag is dan van welke relaties moeders wat voor steun krijgen. Het zou kunnen dat moeders niet een bepaalde fase bereiken bijvoorbeeld de fase *blootgeven*, waardoor alleen oppervlakkige relaties worden gecreëerd.

Informele steun

Informele steun is een onderdeel van het sociaal kapitaal dat gegenereerd wordt uit het persoonlijk sociaal netwerk. Er zijn veel definities van het concept sociaal kapitaal te vinden in wetenschappelijk onderzoeken. In dit onderzoek wordt sociaal kapitaal gedefinieerd als de bronnen die zijn ingebed in het persoonlijk sociaal netwerk en welk gemobiliseerd kunnen worden via de relaties (Lin, 2005). Uit het onderzoek van Benson (2012) onder moeders van kinderen met autisme komt naar voren dat de verwachte informele steun bijdraagt aan het welzijn van moeders. Een andere vorm van sociaal kapitaal is de informele steun die moeders daadwerkelijk krijgen. Uit de meta-analyse van Andressen en Telleen (1992) volgt dat informele steun uit het persoonlijk netwerk de kwaliteit van de opvoeding van de moeder bevordert. Het genereren van sociaal kapitaal is dus van belang voor moeder en kind.

Cohen en Willis (1985) onderscheiden drie types informele steun, te weten informationele, emotionele en praktische steun. Deze drie categorieën dragen elk op een andere manier bij aan het welzijn van de moeder en de opvoeding van het kind. Informationele steun betreft het geven van advies en informatie bijvoorbeeld over de kwaliteit van verschillende kinderdagverblijven (Cohen & Willis, 1985). Informationele steun vergroot het vermogen van moeders om de juiste instanties en dienstverlening voor hun kinderen te regelen (Kingsnorth, Gall, Beyani, & Rigby, 2011). Emotionele steun wordt gedefinieerd als het bevestigen van het zelfbeeld door het geruststellen en accepteren van de positieve en

negatieve eigenschappen van een persoon (Cohen & Willis, 1985). De Winter (2011) stelt dat veel ouders die in de westerse wereld leven, last hebben van opvoedingsonzekerheid. Het delen van zorgen over de opvoeding met familie of vrienden biedt meestal voldoende ondersteuning voor moeders. Emotionele steun is een remedie voor opvoedingsonzekerheid en draagt op deze wijze bij aan het welzijn van de moeder en de opvoeding van het kind (Van Egten, Zeijl, Van Hoog en Nankoe, 2008). Praktische steun is het geven van materiële hulp en het verlenen van diensten (Cohen & Willis, 1985). Uit het onderzoek van Andresen en Telleen (1992) blijkt dat moeders zich minder snel overvraagd voelen door de opvoeding als moeders praktische steun ontvangen.

Uit het onderzoek van Kesselring, De Winter, Horjus, van der Schoot en Van Yperen, (2012) blijkt dat 76,1% van de moeders steun krijgt bij de opvoeding van hun ouders en schoonouders en 69,4% steun krijgt bij de opvoeding van vrienden en kennissen. De meerderheid van de moeders lijkt in staat om sociaal kapitaal, in de vorm van informele steun, te mobiliseren vanuit het persoonlijk sociaal netwerk voor de opvoeding. Het kan zijn dat moeders behoefte hebben aan een bepaald soort sociaal kapitaal bij de opvoeding en deze alleen verkrijgen bij hechte relaties.

Samenvattend kan op basis van de literatuur worden opgemaakt dat het krijgen en opvoeden van kinderen invloed heeft op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders en dat informele steun vanuit het persoonlijk sociaal netwerk de kwaliteit van de opvoeding bevordert. Een beschrijving van de wijze waarop de opvoeding van kinderen het persoonlijk sociaal netwerk beïnvloedt ontbreekt echter in de academische literatuur. Uit de literatuur blijkt wel dat vanaf het vijfde levensjaar van het oudste kind moeders nieuwe relaties ontwikkelen via vriendschappen en instellingen van de kinderen. Het is echter onduidelijk op welke wijze de relaties zich ontwikkelen en welke kenmerken van de instellingen en vriendschappen dit proces versnellen of vertragen. Bovendien ontbreekt een beschrijving van de rol van de opvoeding bij het ontwikkelen van nieuwe relaties. Tot slot ontbreekt een duidelijke beschrijving van de motivatie van moeders voor het mobiliseren van informele steun uit het persoonlijk sociaal netwerk.

Dit onderzoek heeft als doel bij te dragen aan de kennis over de ontwikkelingen van het persoonlijk sociaal netwerk van moeders door een beeld te schetsen van de wijze waarop gezamenlijk opvoeden het persoonlijk sociaal netwerk van moeders beïnvloedt. Daarnaast zal worden onderzocht via welke instellingen van de kinderen moeders nieuwe relaties ontwikkelen en welke kenmerken deze instellingen hebben. Eveneens zal worden gekeken of en in hoeverre de opvoedstijl van de moeder een rol speelt bij het ontwikkelen van nieuwe

relaties. Tot slot zal dit onderzoek kijken naar de motivatie van moeders bij het mobiliseren van informele steun uit het persoonlijk sociaal netwerk.

Methode

In deze sectie worden het onderzoeksdesign, de wervingsmethode en het proces van dataverzameling beschreven. De betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek zal ook worden behandeld.

Onderzoeksdesign

Dit is een kwalitatief onderzoek waarbij semi-gestructureerde interviews afgenomen zijn onder moeders. In bijlage 1 staat de interviewstructuur weergegeven. Alle moeders die hebben deelgenomen aan dit onderzoek hebben kinderen in de voorschoolse - of basisschoolleeftijd (bijlage 2). De volgende thema's zijn behandeld in de interviews: de invloed van het krijgen van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk, de informele steun vanuit nieuw verworven contacten, de ontwikkeling van de relaties verkregen via de opvoeding van de kinderen (bijlage 1).

Wervingsmethode

Er zijn twaalf respondenten geïnterviewd die woonden in de pilotgemeenten van *Allemaal Opvoeders* of die ervaring hebben met het delen van opvoedingsverantwoordelijkheid. Drie respondenten kwamen uit het persoonlijk sociaal netwerk van de auteur. Eén moeder was alleenstaand en twee moeders hadden op het moment van het interview geen baan. Alle moeders hadden een hoger dan gemiddelde opleiding, hetgeen een indicatie is voor een hoge SEP. In bijlage 2 staan de achtergrondkenmerken per moeder beschreven.

De respondenten zijn geworven op basis van de leeftijd van hun kinderen. Aan 10 respondenten is tijdens het afnemen van een focusgroep in het kader van *Allemaal Opvoeders* hun e-mailadres gevraagd om hen te kunnen benaderen voor een interview. De andere vijf e-mailadressen waren reeds bekend, doordat de respondenten betrokken waren geweest bij *Allemaal Opvoeders* of bekenden waren van de auteur. Alle respondenten hebben een persoonlijke e-mail ontvangen met daarin uitleg over het onderwerp, het doel en de duur van het interview. Nadat de respondenten hadden aangegeven graag mee te willen werken is per e-mail dan wel telefonisch een tijdstip en datum afgesproken wanneer het interview kon plaatsvinden. Alle personen die benaderd zijn, wilden ook meewerken aan het onderzoek.

Dataverzameling

In totaal zijn 15 interviews afgenomen; 14 in de thuissituatie van de respondent, één op het werk van de respondent. De respondenten wonen verspreid over Nederland, vanwege privacy-redenen zullen de plaatsen niet vermeld worden. De duur van de interviews varieerde van 35

tot 71 minuten. Na het 14e interview trad er verzadiging op.

Bij alle interviews werd aan het begin een korte uitleg gegeven over het doel en de structuur van het interview. De anonimiteit werd gewaarborgd door de namen te vervangen door een label als '[naam kind]', ook de naam van de woonplaats of sportclubs werd vervangen door een label. Aan het begin van elk interview werd de gelegenheid gegeven aan de moeder om vragen te stellen. Vervolgens werden een aantal achtergrondvragen gesteld aan de moeder. Een voorbeeld van een achtergrondvraag is 'Hoeveel kinderen heeft u?' Elk interview startte vervolgens met het invullen van het schema, zodat er een overzicht ontstond van de instellingen en context waarin het kind zich begaf (bijlage 1).

Na deze inventarisatie werd per context gevraagd of de respondenten mensen hadden leren kennen via de kinderen en hoe deze relaties zich ontwikkelden. Bij dit onderwerp werd ook gevraagd naar de informele steun die de respondenten kregen van deze contacten. Afhankelijk van wat de respondent vertelde, werd eerst ingegaan op de verschillen tussen de personen in het persoonlijk sociaal netwerk of werd gevraagd naar de invloed van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk voor specifieke relaties, bijvoorbeeld familierelaties. Vervolgens werd ingegaan op de effecten van het ouderschap op het persoonlijk sociaal netwerk van de respondenten wat betreft grootte en kwaliteit van de relaties. Het laatste onderwerp was de heterogeniteit in het persoonlijk sociaal netwerk gecreëerd door de kinderen tenzij dit al eerder was besproken. Dit onderwerp was met sommige respondenten moeilijk te bespreken, omdat de idealen van de respondent en de praktijk soms niet overeenkwamen of doordat de respondenten rapporteerden alleen gelijkgestemden te kennen. Bij dit onderwerp is toen de vraag versmalt naar specifieke verschillen tussen de respondenten en andere actoren in het persoonlijk sociaal netwerk. De specifieke verschillen hadden betrekking op de denkwijze, leefwijze of opvoedingsstijl. Door deze wijze van vragen konden de respondenten de vragen beter beantwoorden.

Alle interviews zijn opgenomen met de toestemming van de respondenten en vervolgens getranscribeerd. De transcripties van de interview zijn geanalyseerd in Nvivo 10. In de analyse zijn labels gemaakt op basis van de beschreven literatuur. Fragmenten van de transcripties hebben labels toebedeeld gekregen. Op deze manier ontstaat er een codeboom die het analyseren van de data overzichtelijker maakt.

Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid in een onderzoek verwijst naar de mate waarin gelijkwaardige metingen van hetzelfde concept leiden tot vergelijkbare resultaten (Boeije, 2010, p.169). Er is veel

discussie over de betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek. De afwezigheid van gestandaardiseerde meetinstrumenten en analyse kan de replicatie van de resultaten bemoeilijken door een bias van de onderzoeker (Robinson, 2002, p. 168-169; Boeije, 2010, p.170). In dit onderzoek is de invloed van de bias van de onderzoeker beperkt door een reflectieverslag te maken van verwachtingen van de auteur wat betreft de onderzoeksresultaten. Daarnaast is per interview een verslag geschreven over de sfeer, knelpunten en de gevoelens van de auteur tijdens het interview. Deze twee verslagen hebben geleid tot een bewustwording van eigen gevoelens, ideeën en ervaringen bij de auteur, waardoor de data objectiever kon worden bestudeerd.

Een ander obstakel voor de betrouwbaarheid van een kwalitatief onderzoek is de bias van de respondenten. De bias van de respondenten kan betrekking hebben op het geven van sociaal wenselijke antwoorden, weerstand of het achterhouden van informatie (Robinson, 2002, p.172). De bias van een respondent kan verschillende oorzaken hebben bijvoorbeeld indruk willen maken op de onderzoeker of bepalende onaangename ervaringen niet willen bespreken (Baarda, de Goede & van der Meer-Middelburg, 1996, p. 100-102). In dit onderzoek zijn de respondenten op hun gemak gesteld door het interview af te nemen op een plek waar de respondenten zich thuis voelden en de anonimiteit van de respondenten te waarborgen. Daarnaast is er doorgevraagd bij antwoorden van respondenten die een sociaal wenselijk karakter hebben. In dit onderzoek zijn antwoorden van respondenten als mogelijk sociaal wenselijk beschouwd als het antwoord in algemene zin werden geformuleerd of de respondenten zichzelf tegenspraken (Baarda et al. , 1996, p. 100-102). Op deze wijze is de respondent bias in het onderzoek beperkt om zo de betrouwbaarheid te waarborgen.

Naast de betrouwbaarheid is de interne validiteit van belang voor de kwaliteit van het onderzoek. Interne validiteit verwijst naar het meten van concepten die centraal staan in de onderzoeksvragen (Boeije, 2010, p.170). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een interviewstructuur om zo makkelijk te kunnen controleren of alle concepten die centraal staan in het onderzoek worden besproken ('t Hart, Boeije & Hox, 2007). De interpretatie van de antwoorden van de respondenten is ook van belang voor de interne validiteit. Daarom is er in elk interview na elk onderwerp een samenvatting gegeven van de antwoorden van de respondent. Deze samenvattingen dienden als controlemiddel voor de juiste interpretatie van het verhaal van de respondenten (Baarda et al., 1996, p.125). In dit onderzoek is de interne validiteit op deze manier gewaarborgd.

Tot slot is de externe validiteit of generaliseerbaarheid van de resultaten van dit onderzoek een aandachtspunt. Externe validiteit verwijst naar de mate waarin de resultaten

gelden voor andere mensen dan de respondenten (Boeije, 2002, p.180). Op basis van de analoog-redenatie kan worden gesteld dat als personen op belangrijke kenmerken overeenkomen met de respondenten in dit onderzoek de resultaten ook voor deze personen gelden. In dit onderzoek betekent dat de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden naar moeders van kinderen van 0 t/m 13 jaar die parttime of niet werken en gemiddeld of hogere SEP hebben. De resultaten zijn dus beperkt te generaliseren naar vaders, moeders van adolescenten of moeders die fulltime werken.

Resultaten

In deze sectie wordt de achtergrondinformatie van de geïnterviewde moeders beschreven. Een beeld wordt geschetst van de invloed die de opvoeding van kinderen op het persoonlijk sociaal netwerk heeft en welke motivatie moeders hebben voor het aangaan van nieuwe banden via de kinderen. Vervolgens wordt in kaart gebracht hoe de relaties zich ontwikkelden en welke informele steun de respondenten ontvingen.

Achtergrondinformatie respondenten

De geïnterviewde moeders representeerden Nederlandse moeders van kinderen van dertien jaar of jonger (bijlage 2). Alle moeders hadden een opleiding van gemiddeld niveau of hoger. De meeste respondenten werkten parttime. De SEP van de respondenten was gemiddeld of hoger. De onderstaande resultaten hebben daarom alleen betrekking op moeders van kinderen van dertien jaar of jonger met gemiddeld of hogere SEP.

Het krijgen van kinderen en het persoonlijk sociaal netwerk van moeders

Na de geboorte van het eerste kind merkten de respondenten een aantal veranderingen in het persoonlijk sociaal netwerk. De respondenten rapporteerden dat wanneer kinderen in de leeftijd van nul tot/ met vier jaar waren dan het aantal interacties met vrienden, collega's en kennissen afnam. De respondenten gaven twee verklaringen. De eerste verklaring is dat het ouderschap in deze fase veel tijd en energie kost waardoor de respondenten geen energie of tijd over hadden om met vrienden af te spreken. De tweede verklaring is dat sommige respondenten een bepaalde visie hadden op de opvoeding wat betreft de aanwezigheid van de moeder en plaats binnen de opvoeding. Deze respondenten rapporteerden dat er na het werk tijd besteed moest worden aan de kinderen, omdat anders de kinderen tekort werd gedaan. De tijd om af te spreken werd dus beperkt door de opvoeding en de behoeftes van het kind. De respondenten rapporteerden dat sommige relaties verwaterden en andere relaties wegvielen. Als de kinderen ouder worden, worden sommige banden met oude vrienden weer aangehaald.

Welke relaties verwaterden dan wel werden verbroken, werd grotendeels bepaald door de focus op de opvoeding van de andere personen in het persoonlijk sociaal netwerk van de respondenten. De activiteiten van de respondenten werd bepaald door de opvoeding van de kinderen zo vertelde respondent 10:

“als je bijvoorbeeld met elkaar een weekendje weggaat, het feit of je kinderen hebt of niet . Dat maakt het gewoon helemaal anders. En als je kleine kinderen hebt, dat betekent dus uhm, dat je s' ochtends gaat zwemmen en tussen de middag gaat warm eten en dat de kinderen of je

dat je inderdaad s'ochtends iets gaat doen, s'middags gaat warm eten en zodat je s'middag, naar het zwembad kunt en daar een boterham gaat eten, weet je dus heel je ritme. Je ritme wordt gewoon bepaald en als je dat niet doet, dan wordt je gewoon terug gefloten want, dan worden je kinderen gewoon onuitstaanbaar van vermoeidheid en ontregeling”

Als vrienden of kennissen in het persoonlijk sociaal netwerk van de respondenten geen begrip hadden voor deze verandering of niet wilden deelnemen aan kindgerelateerde activiteiten nam het aantal interacties af. De respondenten vertelden dat als de opvoeding niet in voldoende mate gedeeld kon worden het contact afnam. Verder rapporteerden de respondenten dat de transitie naar het ouderschap heftig was en behoefte hadden aan personen met kinderen in dezelfde ontwikkelingsfase met wie ze deze ervaringen konden delen. Sommige respondenten hadden het gevoel in het begin te weinig personen in het persoonlijk sociaal netwerk te hebben om deze ervaringen te kunnen delen, waardoor deze respondenten zich eenzaam voelden. De relatie met personen met wie de ervaringen van het ouderschap werden gedeeld kreeg een extra dimensie en werd intenser. De respondenten vertelden te genieten van kindgerelateerde activiteiten waar de kinderen met elkaar speelden. Met name bij respondenten waar de familie structureel praktische en emotionele steun gaf bij de opvoeding nam het aantal interacties en de intensiteit van de relatie met de familie toe. Respondent 3 vertelt:

“Zij, neem me zusje, die past nu één dag in de week op. Dus die heeft nu één dag in de week mijn leven. Mijn kinderen, mijn dingen, mijn chaos en die heeft zoiets van ‘Jemig, pff laat maar.’ Ik ben blij dat ik ze aan het eind van de dag uh weer terug kan geven. ‘Hoe doe je het?’ Ik bedoel er ontstaat veel meer begrip. Over en weer denk ik. Omdat je gewoon, ja. Dan heb ik, helemaal ook, ze doet al vanaf de eerste dag, vanaf dat ik weer ging werken. Ze heeft ze ook als baby'tje meegekregen. Dus ze maakt ook alle fases mee en alle. Dat geeft toch wel een band.”

Het delen van opvoedingservaring en verantwoordelijkheid lijkt dus de intensiteit van relaties te bevorderen. Dit in tegenstelling tot relaties waar de opvoedingsverantwoordelijkheid of -ervaringen niet of in minder mate werden gedeeld, die verwaterden of werden verbroken. Meerdere respondenten vertelden dat het contact met kennissen eerder werd verbroken dan met goede vrienden. De respondenten vertelden afstand te nemen van personen die kritiek uitten op de opvoeding van de kinderen. Daarnaast vertelden de respondenten van het spelen van kinderen te genieten en dit te willen bevorderen.

Naarmate de kinderen ouder worden kregen de respondenten steeds meer gelegenheid om andere ouders te ontmoeten. De respondenten van jongere kinderen hadden minder ouders ontmoet via de opvoeding. De meeste respondenten ontmoeten als eerst andere moeders bij zwangerschapsgymnastiek of in de wijk. Alle respondenten vertelden dat de relaties verschilden van intensiteit, er zijn veel oppervlakkige relaties maar ook een aantal hechte relaties ontwikkeld via de opvoeding van de kinderen. Daarnaast rapporteerden de respondenten met kinderen van jaar vijf en ouder meer mensen te kennen dan voor de geboorte van het eerste kind.

De ontwikkeling van relaties via het kind

De respondenten rapporteerden veel ouders te ontmoeten via de instellingen van hun kinderen. Voorbeelden van deze instellingen zijn het kinderdagverblijf, de naschoolse opvang, de school en de sportvereniging. De respondenten rapporteerden een viertal factoren van de instelling die invloed hadden op het aantal mensen, die de respondenten hadden ontmoet. Deze factoren zijn; de duur dat het kind bij de instelling ingeschreven stond, fysieke afstand van thuis, vaste ontmoetingsmomenten tussen ouders en de betrokkenheid van de respondenten bij deze instellingen.

Bij de eerste factor, de duur, vertelden de respondenten dat als het kind langer stond ingeschreven bij een instelling meer mensen te ontmoeten. Over de tweede factor vertelden de respondenten minder gemotiveerd te zijn om andere mensen te ontmoeten als de instellingen ver van de leefomgeving van de respondenten was. Over de derde factor, vaste ontmoetingsmomenten tussen ouders, vertelden de respondenten dat verplichte ontmoetingen tussen ouders leidden tot sociaal contact. Als ouders een praatje hadden gemaakt met een ouder was het voor de respondenten makkelijker om ouders nog een keer aan te spreken, waardoor de relaties konden groeien. Tot slot de vierde factor, als de respondenten betrokken waren bij de instantie door vrijwilligerswerk, werden sneller alle ouders ontmoet. De respondenten waren dan minder afhankelijk van de vriendschappen van hun kinderen om betrokken ouders te ontmoeten. Als de ouders elkaar ontmoeten maakten ze vaak een praatje met andere ouders over het weer, hun kinderen, de instellingen, actualiteiten of eigen bezigheden en interesse. De praatjes bleven oppervlakkig en gingen niet over eventuele problemen bij de opvoeding, persoonlijke zorgen of onzekerheden. Kinderdagverblijven en peuterspeelzalen hadden minder vaak deze kenmerken, de respondenten vertelden dan ook minder vaak ouders te ontmoeten of hechte relaties met ouders te ontwikkelen via het kinderdagverblijf. Twee respondenten waren een uitzondering en vertelden veel hechte

relaties te hebben ontwikkeld via het kinderdagverblijf van hun kinderen, dit betrof een ouderparticipatiecrèche.

Daarnaast vertelden de respondenten via de vriendschappen van kinderen andere ouders te ontmoeten. Bijvoorbeeld als hun kinderen met andere kinderen uit de buurt buitenspeelden, waardoor de respondenten zelf meer buiten waren om op hun kind te letten. De respondenten vertelden op deze wijze meer contact te hebben met de burens, vooral burens met kinderen. Als de kinderen van de respondenten bij de burens binnenspeelden, dan gingen de respondenten soms ook bij de burens naar binnen voor een kopje thee of koffie. De respondenten vertelden dat het belangrijk was om andere ouders te ontmoeten om zo de veiligheid van hun kind te waarborgen. In andere contexten vonden dit soort ontmoetingen ook plaats, respondent 11 beschrijft het proces:

“als je op het schoolplein staat [naam kind] dan en die zegt ‘joh, ik wil vandaag met [naam vriendje] afspreken.’ ‘Nou dan, waar is papa of mama van [naam vriendje]?’ en dan stel je je even voor en dan spreek je af van hoe laat zal ik [naam kind] komen halen? En dan maak je bij de deur altijd gauw even een praatje. Sommige mensen laten je binnen en uh, maar ja ligt een beetje, afhankelijk, hoe druk je het zelf hebt en of je nog meer kinderen moet ophalen.”

Vanuit veiligheidsoverwegingen willen de respondenten graag de ouders van hun vriendjes ontmoeten, zodat de respondenten dan kunnen bepalen of hun kinderen in goede handen zijn. Naast de gezelligheid gaan de respondenten bij andere ouders van spelende kinderen op de koffie om zo de veiligheid van de kinderen vast te stellen. Als de respondenten elkaar ontmoet hadden was de tweede stap affiniteiten identificeren.

Na de eerste of een aantal ontmoetingen via de kinderen tussen de respondenten en ouders beginnen de respondenten te zoeken naar de overeenkomsten. De respondenten vertelden zich meer begrepen te voelen door mensen die op hen leken. In dit verband vertelden de respondenten ook dat mensen zonder kinderen of ouders met een andere opvoedingsstijl zich minder konden inleven in de respondent. Een andere opvoedingsstijl was vooral lastig als de kinderen aanwezig waren of bij elkaar gingen spelen. Respondenten vertellen ook dat het lastig was om de goede intenties te zien van mensen met een andere opvoedingsstijl of -visie. Als de respondenten dachten dat deze opvoedingsstijl het kind zou kunnen kwetsen in emotioneel opzicht, dan werd er getracht de vriendschap van de kinderen te verbreken. De meeste respondenten vertelden dat de dimensie begrenzen-loslaten een knelpunt was. Met name als de respondenten de andere ouders als onredelijk streng ervaarden was dit een knelpunt. Respondent 3 vertelt:

“ [naam kind] is een wildebras, is een een doener, ja en explosief en als hij ergens gaat spelen, moet ik wel weten dat die ouders dat weten en daar mee om kunnen gaan want, het is, het lijkt wel een hele bonk maar heeft, hij hoort alles en ik zou het heel vervelend vinden als hij in dat gezin komt, die dan zeggen ‘Oh, dat moet je niet doen!’ ‘Oh, wat een vervelend jong.’ Dat je, nooit dat ze dat over kinderen zeggen. En dat wil ik hem ook wel besparen, nog ff.”

De respondenten probeerden zo het welzijn van hun kind te beschermen. Verschillen in het bevorderen van gezondheid, mentaal of lichamelijk, werden door de respondenten vaker gedoogd. Voorbeelden van deze verschillen zijn de regels rondom snoep, televisie kijken of achter de computer zitten. Vooral als de respondenten de vriendschappen van de kinderen zagen als een bijdrage aan het geluk van de kinderen werden de verschillen gedoogd en ondersteunden de respondenten de vriendschap. Verschillende achtergrondkenmerken zoals etniciteit waren er niet of dit verschil was niet belangrijk voor de respondenten. Twee respondenten rapporteerden vriendschappen tussen kinderen van verschillende achtergronden te bevorderen, zodat de kinderen een goed beeld kregen van de maatschappij.

De respondenten vertelden dat als er een klik tussen beiden was, er een hechtere relatie ontstond. Deze klik kon beschreven worden door de respondenten als de overeenkomsten van persoonlijke kenmerken en interesse tussen de respondenten en andere ouders. De respondenten rapporteerden verschillende interesses en persoonlijke kenmerken die voor de respondent belangrijk waren. Respondent 13 vertelde bijvoorbeeld een klik te hebben met mensen met een hoge intelligentie, interesse in het thema hoogbegaafdheid of culturele diversiteit. De respondenten vertelden dat als er geen klik aanwezig was, de relatie beperkt bleef tot “de moeder van”. Aan de personen met wie er een klik was konden de respondenten zich eerder blootgeven.

Als respondenten zich helemaal blootgaven, vertelden ze over hun onzekerheden, vragen bij de opvoeding en andere problemen in het leven. De respondenten gaven zich echter niet bij alle relaties helemaal bloot. Naarmate er meer overeenkomsten waren tussen de respondenten en andere ouders wat betreft opvoedingsstijl of –visie, voelden de respondenten zich veiliger om meer te vertellen over het ouderschap. Als de respondenten vertelden over hun zorgen of problemen, kregen de respondenten vaak steun. De respondenten gaven ook vaak steun en gingen uit van het wederkerigheidsprincipe van steun. De respondenten creëerden zo een vangnet voor het gezin. Respondent 5 vertelt:

“ik bedoel nu één van die ouders heel erg ziek is en dan probeer je toch wel vaak eventjes langs te gaan en te vragen of ‘wat heb je nodig?’ nou dan komt haar dochter hier vaak spelen. Dus zeker als ze het nodig heeft. Dat soort dingen (i:ja). En je weet gewoon als het jou overkomt dan doet ze hetzelfde. Ja. Dus je hebt gewoon steun.”

Informele steun

De respondenten rapporteerden informele steun te ontvangen bij de opvoeding. De respondenten kregen informationele steun bij het kiezen van instellingen voor hun kind zoals het kinderdagverblijf of een basisschool. De respondenten zijn dan met name geïnteresseerd in bijvoorbeeld de ervaringen van de ouders bij het kinderdagverblijf. Dit leek voor de respondenten een manier om door de reclame van de instellingen heen te prikken. De informationele steun kon ook gericht zijn op het geven van advies bij de opvoeding of het bespreken van een opvoedingsthema. Informationele steun kon tot slot gericht zijn op informatie over andere kinderen en verschillende perspectieven bij een gebeurtenis bijvoorbeeld wanneer kinderen ruzie hebben.

De respondenten kregen ook emotionele steun, hetgeen zorgde voor een stukje herkenning van zichzelf bij andere ouders. Door deze herkenning en geruststelling leken de respondenten zich zekerder te voelen over hun eigen opvoedingsstijl. De respondenten vertelden dat herkenning de voornaamste motivatie is om andere mensen met kinderen in dezelfde leeftijd te willen leren kennen. Als de respondenten zich meer blootgaven over onzekerheden of problemen in de opvoeding bij mensen met wie ze hechte banden hadden, werd de emotionele steun persoonlijk. De respondenten vertelden dat bij mensen die ze oppervlakkig kenden de erkenning meer algemeen van aard was, bijvoorbeeld over de perikelen van de puberteit. Respondent 2 vertelt:

“als onze oudste had weleens wat moeite op school en als dan de meester met een heel ernstig gezicht naar buiten komt en die zegt ‘Kunnen we even praten?’ Dan is het gewoon heerlijk dat ik dan naar huis fiets en mijn telefoon buzzt met daar een smsje van een vriendin met ‘was het erg?’ Weet je wel hahah. En dat is gewoon dat dat groeit weet je maar het moment dat je dat na een, twee jaar begint te krijgen, weet je, voelt het van ‘Oh ja, ik heb een paar mensen’ en daar leer je je ontspannen.”

De praktische steun die de respondenten kregen, was vooral gericht op de kinderen en de opvang van kinderen. Als de contacten oppervlakkig zijn, blijft de praktische steun beperkt tot het geven van steun in een bepaalde context. Als een respondent bijvoorbeeld een moeder van

school kent, wordt de hulp geven bij het ophalen van school. Naarmate de contacten intenser werden, werd de praktische steun minder bepaald door de context.

De respondenten rapporteerden dat vooral praktische steun een vangnet creëert voor hun kinderen als er problemen zijn. Als de respondenten bijvoorbeeld te laat zijn voor het ophalen van de kinderen, konden de respondenten een andere ouder bellen om hun kinderen op te vangen. De respondenten die praktische steun verwachtten bij dit soort problemen, hadden het gevoel er niet alleen voor te staan. Praktische steun was meer gericht op het kind dan emotionele steun.

Conclusie

Informele steun vanuit het persoonlijk sociaal netwerk van de moeder draagt bij aan de opvoeding en welzijn van moeder (Andressen & Telleen, 1992). Het persoonlijk sociaal netwerk van moeders verschaalt in de huidige tijd (RMO & RVZ, 2008). Er zijn verschillende projecten opgezet gericht op het versterken van het sociaal netwerk van het gezin. De opvoeding van kinderen heeft invloed op het persoonlijk sociaal netwerk, het is echter niet bekend op welke wijze de opvoeding invloed heeft. Een beeld hiervan zou kunnen bijdragen aan de efficiëntie van de projecten gericht op het versterken van het sociaal netwerk van het gezin. Daarom is er onderzoek gedaan naar de invloed van de opvoeding van de kinderen op de relaties in het persoonlijk sociaal netwerk van moeders. Daarnaast is gekeken naar de ontwikkeling van nieuwe relaties en de informele steun verkregen uit deze contacten. Er zijn in totaal vijftien moeders met kinderen in de leeftijd van 13 jaar of jonger geïnterviewd.

Uit de resultaten is gebleken dat de transitie naar het ouderschap voor moeders een heftige gebeurtenis is. Met personen met wie moeders de opvoedingservaringen en opvoedingsverantwoordelijkheid deelden werd de relatie intenser. Met personen met wie moeders de opvoeding niet deelden verwaterde of werd de relatie verbroken, dit was afhankelijk van de hechtheid van de relatie voor de geboorte van het kind. Het delen van opvoedingservaringen is een manier voor moeders om contacten te behouden of te versterken. Als kinderen de basisschoolleeftijd bereiken ontmoetten de moeders veel andere ouders met kinderen in dezelfde leeftijd via verschillende instellingen of via de vriendschappen van hun kinderen. De moeders ontmoetten weinig mensen van een andere cultuur, etniciteit of een andere SEP, omdat de wijk of de instellingen homogeen waren. Een motivatie om andere ouders te leren kennen is het waarborgen van de veiligheid voor het kind. Dit deden moeders door kennis te nemen van de manier van opvoeden. Als verschillen in de opvoedingsstijl of visie in de ogen van de moeders een risico zijn voor het emotioneel welbevinden, werd de vriendschap van de kinderen verbroken. Moeders vonden het moeilijk om dan de goede intenties achter het handelen van de ouder te zien en twijfelden over de veiligheid van hun kinderen. Moeder gaven zich bloot als er voldoende overeenkomsten waren wat betreft persoonlijke interesse en achtergrondkenmerken. De moeders vertelden dan over hun zorgen en problemen in de opvoeding, de steun die andere ouders gaven is persoonlijker. De gelijkgestemden gaven emotionele, praktische en informationele steun bij de opvoeding en persoonlijke problemen. Uitgaande van het wederkerigheidsprincipe van informele steun gaven de moeders ook steun aan de andere ouders om een vangnet te creëren. Moeders namen

alleen gelijkgestemden in vertrouwen over de opvoeding, waardoor *bonding capital* het vangnet van informele steun was bij de opvoedproblemen.

Op basis van de analoog redentatie zijn de resultaten te generaliseren naar personen in de bevolking die op belangrijke kenmerken overeenkomen met de respondenten. Deze kenmerken zijn in ieder geval het geslacht, leeftijd van de kinderen en de culturele achtergrond. Het is aannemelijk dat de opvoeding van de kinderen een grotere invloed heeft op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders dan vaders. Moeders besteden namelijk twee keer zoveel tijd aan de opvoeding van kinderen (SCP, 2011). Kinderen zijn afhankelijker van moeders dan adolescenten, waardoor de opvoeding van kinderen waarschijnlijk meer tijd kost dan van adolescenten. Daarom is de leeftijd van de kinderen een belangrijke factor voor de generaliseerbaarheid van de resultaten. Tot slot heeft de culturele achtergrond van ouders invloed op de wijze waarop er wordt opgevoed en de waarde die ouders hechten aan het opvoedmonopolie. De resultaten hebben dus alleen betrekking op moeders van kinderen die 13 jaar of jonger en Nederlands zijn. Er is meer onderzoek nodig om inzicht te krijgen in de wijze waarop de opvoeding het persoonlijk sociaal netwerk van vaders, ouders van adolescenten en niet-westerse allochtonen ouders beïnvloedt.

In dit vervolg onderzoek is het handig om gebruik te maken van onderzoekers-triangulatie, hetgeen in dit onderzoek ontbreekt. Er is sprake van onderzoekerstriangulatie als meerdere onderzoekers bij de dataverzameling en/of bij de data analyse betrokken zijn (Boeije, 2010, p. 177-178). Daardoor wordt de invloed van een eventuele bias van één onderzoeker op het onderzoek gereduceerd. In dit onderzoek is de bias van de onderzoeker beperkt door een verslag te schrijven van de verwachtingen en gevoelens van de auteur rondom de onderzoeksonderwerpen. Daarnaast is een verslag van de sfeer en gevoelens van de auteur tijdens de interviews geschreven, waardoor de auteur zich bewust werd van haar gevoelens en gedachten. Door deze bewustwording kon de auteur objectiever de verzamelde data bestuderen en werd de bias van de onderzoeker beperkt. De bias van de respondenten is beperkt door de respondenten op hun gemak te stellen en het controleren van sociaal wenselijke antwoorden van de respondenten. Daarnaast is tijdens de interviews vastgesteld of de verhalen van de respondenten goed werden geïnterpreteerd door de kern samen te vatten tijdens de interviews. Op deze wijze is de betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd.

Discussie

In dit onderzoek zijn nieuwe theoretische inzichten naar voren gekomen wat betreft de invloed van de opvoeding op het persoonlijk sociaal netwerk van moeders. Uit de resultaten blijkt dat als moeders de opvoedingsverantwoordelijkheid delen met personen uit het persoonlijk sociaal netwerk de intimiteit van de relaties toeneemt. Dit resultaat sluit aan bij het onderzoek van Ahlborg en Strandmark (2001) waar naar voren is gekomen dat als vader en moeder de opvoedingsverantwoordelijkheid delen de intimiteit in het huwelijk toeneemt. Aanvullend op het onderzoek van Ahlborg en Strandmark (2001) blijkt zowel het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid als het delen van ervaringen rondom de opvoeding de relaties te versterken, terwijl het niet delen van ervaringen rondom de opvoeding leidt tot het verwateren van de relaties.

Een ander inzicht dat uit de resultaten naar voren komt is het belang van ouderbetrokkenheid bij de instellingen van kinderen voor het persoonlijk sociaal netwerk van moeders. Evenals de resultaten uit dit onderzoek blijkt ook uit het onderzoek van Fletcher en collega's (2006) dat als ouders meer betrokken zijn bij een instelling of in een bepaalde context de ouders sneller hechte relaties ontwikkelen. De resultaten van dit onderzoek geven echter verder inzicht in welke instellingen van kinderen in Nederland voldoen aan de voorwaarde van ouderbetrokkenheid. Kinderdagverblijven en peuterspeelzalen hadden vaak een lagere ouderbetrokkenheid in vergelijking met de basisschool en sportverenigingen. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de resultaten van Munch en collega's (1997) waaruit blijkt dat vanaf het derde levensjaar van het oudste kind moeders het minste aantal vrienden hebben. De instellingen van kinderen tot vier jaar bieden te weinig mogelijkheden voor moeders om andere ouders te ontmoeten. Terwijl moeders behoefte hebben aan personen met wie ervaringen rondom de opvoeding gedeeld kan worden. Concluderend hebben moeders van kinderen tot vier jaar minder gelegenheid om andere ouders te ontmoeten, waardoor het aantal vrienden en kennissen afneemt.

Tot slot, heeft dit onderzoek een praktisch aanknooppunt opgeleverd voor projecten zoals *Allemaal Opvoeders*, die het sociaal netwerk van het gezin proberen te versterken. Uit de resultaten blijkt dat het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid en het delen van ervaringen rondom de opvoeding het *bonding capital* bevordert. Het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid en ervaringen rondom de opvoeding bevordert echter niet het *bridging capital* van het gezin, omdat moeders zich vaak niet bloot geven. Een verschil in de opvoedingsstijl van moeders is een namelijk een obstakel voor de ontwikkeling van hechte relaties. Als projecten beoogen het *bridging capital* van het gezin te willen versterken is het

promoten van samen opvoeden niet afdoende. Er zal dan een manier moeten worden gevonden om moeders tolerant te maken voor andere opvoedingsstijlen.

Literatuurlijst

- Ahlborg, T., & Strandmark, M. (2001). The baby was the focus of attention first-time parents' experiences of their intimate relationship. *Scandinavian Journal of Caring science, 15*, 318-325. doi: 10.1046/j.1471-6712.2001.00035.x
- Anderson, A. R., & Jack, S. L. (2002). The articulation of social capital in entrepreneurial networks: a glue or a lubricant? *Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal, 14*, 193-210. doi: 10.1080/08985620110112079
- Andresen, P.A., & Telleen, S.L. (1992). The relationship between social support and maternal behaviors and attitudes: a meta-analytic review. *American Journal of Community Psychology, 20*(6), 753-774.
- Baarda, D.B., de Goede, M. P. M., & van der Meer-Middelburg, A. G. E. (1996). *Basisboek open interviewen*. Wolters-Noordhoff: Groningen.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*, 497-529.
- Benson, P.R. (2012). Network characteristics, perceived social support, and psychological adjustment in mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism Development Disorder, 42*, 2597–2610. doi: 10.1007/s10803-012-1517-9
- Boeije, H. (2002). *Analysis in qualitative research*. Sage: London.
- Bost, K. K., Cox, M. J., Burchinal, M. R., & Payne, C. (2002). Structural and supportive changes in couples' family and friendship networks across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family, 64*, 517-531. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00517.x
- Brinkgreve, C. (2008). Modern ouderschap. In Koops, W., Levering, B., & de Winter, M. *Opvoeden als Spiegel van de beschaving: Een modern antropologie van de opvoeding*. 126-136. Amsterdam: SWP.
- Coohy, C. (1996). Child maltreatment: Testing the social isolation hypothesis. *Child Abuse and Neglect, 20*, 241-254.
- Egten, van, C., Zeijl, E., Hoog de, S., Nankoe, C., & Petronia, E. (2008). *Gezinnen van de toekomst: Opvoeding en opvoedingsondersteuning*. Den Haag: E-Quality
- Fletcher, C. A., Troutman, D. R., Gruber, K. J., Long, E., & Hunter, A. G. (2006). Context and closure in children's friendships: Prevalence and demographic variation. *Journal of Social and Personal Relationships, 23*, 609-627. doi: 10.1177/0265407506065988

- Hunter, A. G., Friend, C. A., Williams-Wheeler, M., & Flechter, A. C.(2012). Race class, and religious differences in the social networks of children and their parents. *Youth Society, 44*, 450-477. doi: 10.1177/0044118X12451798
- Hart, H., Boeijs, H., & Hox, J. (2007). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Kalmijn, M. (2012). Longitudinal analyses of the effects of age, marriage, and parenthood on social contacts and support. *Advances in Life Course Research, 17*, 177-199. doi:10.1016/j.alcr.2012.08.002.
- Kavanaugh, A. L., Reese, D. D., Carroll, J. M., & Rosson, M. B.(2005). Weak ties in networked communities. *The Information Society, 21*, 119–131. DOI: 10.1080/01972240590925320.
- Kesselring, M., De Winter, M., Horjus, B., van de Schoot, R., & Van Yperen, T. (2012). Do parents think it takes a village? Parents' attitudes towards nonparental adults involvement in the upbringing and nurture of children. *Journal of Community Psychology, 40*, 921–937. doi: 10.1002/jcop.21497
- Kesselring, M., De Winter, M., Horjus, B., & Van Yperen, T.(2013). Allemaal opvoeders in de pedagogische civil society: Naar een theoretisch raamwerk van een ander paradigma voor opgroeien en opvoeden. *Pedagogiek, 33*, 5-20.
- Kingsnorth, S., Gall, S., Beyani, S., & Rigby, P. (2011). Parents as transition experts? Qualitative findings from a pilot parent-led peer support group. *Child: Care, Health and Development, 37*, 833–840. doi:10.1111/j.1365-2214.2011.01294.x
- Kuo, F. E., Sullivan, W. C., Coley, R. L., Brunson, L.(1998). Fertile ground for community: Inner-city neighborhood common spaces. *American Journal of Community Psychology, 26*, 823-851.
- Lin, N., (2005). A network theory of social capital. In: Wolleb, G. (Ed.), *Forthcoming in Handbook on Social Capital*. Oxford University Press, Oxford.
- Munch, A., McPherson, J. M., & Smith-Lovin, L. (1997). Gender, children, and social contact: The effects of childrearing for men and women. *American Sociological Review, 62*, 509-520.
- McPherson, J. M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review Sociology, 27*, 415- 44. doi: 10.1146/annurev.soc.27.1.415
- Offler, S., & Schneider, B. (2007). Children's role in generating social capital. *Social Forces, 85*, 1125-1144. doi: 10.1353/sof.2007.004
- Plickert, G., Cote, R. R., & Wellman, B.(2007). It's not who you know, it's how you know

- them: Who exchanges what with whom? *Social Networks*, 29, 405-429. doi:10.1016/j.socnet.2007.07.007
- Pescosolido, B. (2006). The sociology of social networks. In Bryant, C. D., & Peck, D.L. (eds.), *The Handbook of 21st Century Sociology*. (pp. 208-217). New York: Sage Publications.
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Nordic Political Science Association*, 30, 137-174.
- Raverna, Z. R., & Rajulton, F.(2009). Measuring social capital and its differentials by family structures. *Social Indicators Research*, 95, 63-89. doi: 10.1007/s11205-009-9450-9
- Robinson, C. (2002). *Real world research*. Blackwell Publishing:Oxford.
- RMO, & RVZ (2008). *Versterking voor gezinnen: Versterken van de village, preadvies over gezinnen en hun sociale omgeving*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling & Raad voor de Volksgezondheid & Zorg.
- Robinson, D., & Wilkinson, D.(1995). Sense of community in a remote mining town: Validating a neighborhood cohesion scale. *American Journal of Community Psychology*, 23, 137-148.
- Sociaal Cultureel Planbureau (2011). *Gezinsrapport 2011: Een portret van het gezinsleven in Nederland*. Den Haag: Bux, F.
- Van Leeuwen, K. (2010). Dialoogmoment ontmoetingsplaatsen. Studierapport. In N. Travers & S. Strynckx (Eds.), *Ontmoetingsplaatsen. Eindverslag dialoogmoment* (pp. 3-16). Brussel: EXPOO.
- De Winter, M. (2011). *Verbeter de Wereld, begin bij de opvoeding*. Amsterdam: SWP.
- Wrzus, C., Hänel, M., Wagner, J., & Neyer, F. J. (2013). Social network changes and life events across the life span: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 139, 53–80. doi: 10.1037/a0028601

Bijlagen

Bijlage 1: interviewstructuur

Datum afname interview:
Leefvorm moeder:
Aantal kinderen:
Leeftijd kinderen:
Land van afkomst:
Werk: Nee/ ja, parttime/ ja, fulltime

Gespreksintroductie

- Bedankje
- Doelstelling
- Tijdsduur
- Keuze van het kind
- Opbouw interview doorlopen
- Legitimeren aantekeningen
- Toestemming vragen opname interview
- Anonimiteit waarborgen
- Heb je nog vragen?

1. De context van opvoeding

- Teken de leden van het gezin
- Teken de verschillende contexten waarin het kind zich begeeft. Bijvoorbeeld de wijk, school, familie, hobbyclubs etc.

2. Nieuwe contacten (15 minuten)

- Als we kijken naar de mensen die u kent, welke mensen heeft u dan leren kennen via uw kind?
- Hoe ging dat?
- Wat zijn de overeenkomsten of verschillen tussen u en deze persoon of personen?

(opvoeding en achtergrond?)

- Wat voor steun krijgt van deze persoon/ personen?

3. Transitie ouderschap (10 minuten)

- Als we kijken naar de mensen die u al kende, zijn er dan mensen met wie uw band hechter is geworden?

- Kunt u vertellen hoe dat zo is gekomen?

- Heeft uw kind een rol gespeeld bij het hechter worden van die band? Kunt u die omschrijven?

- Zijn er ook mensen met wie de band zwakker is geworden of geheel verdwenen sinds de geboorte van uw kind?

- Kunt u vertellen hoe dat zo is gekomen?

- Heeft uw kind een rol gespeeld bij het hechter worden van die band? Kunt u die omschrijven?

4. Evaluatie

Als we nou kijken naar wat we besproken hebben, hoe vindt u zelf dat het ouderschap uw leven heeft beïnvloedt?

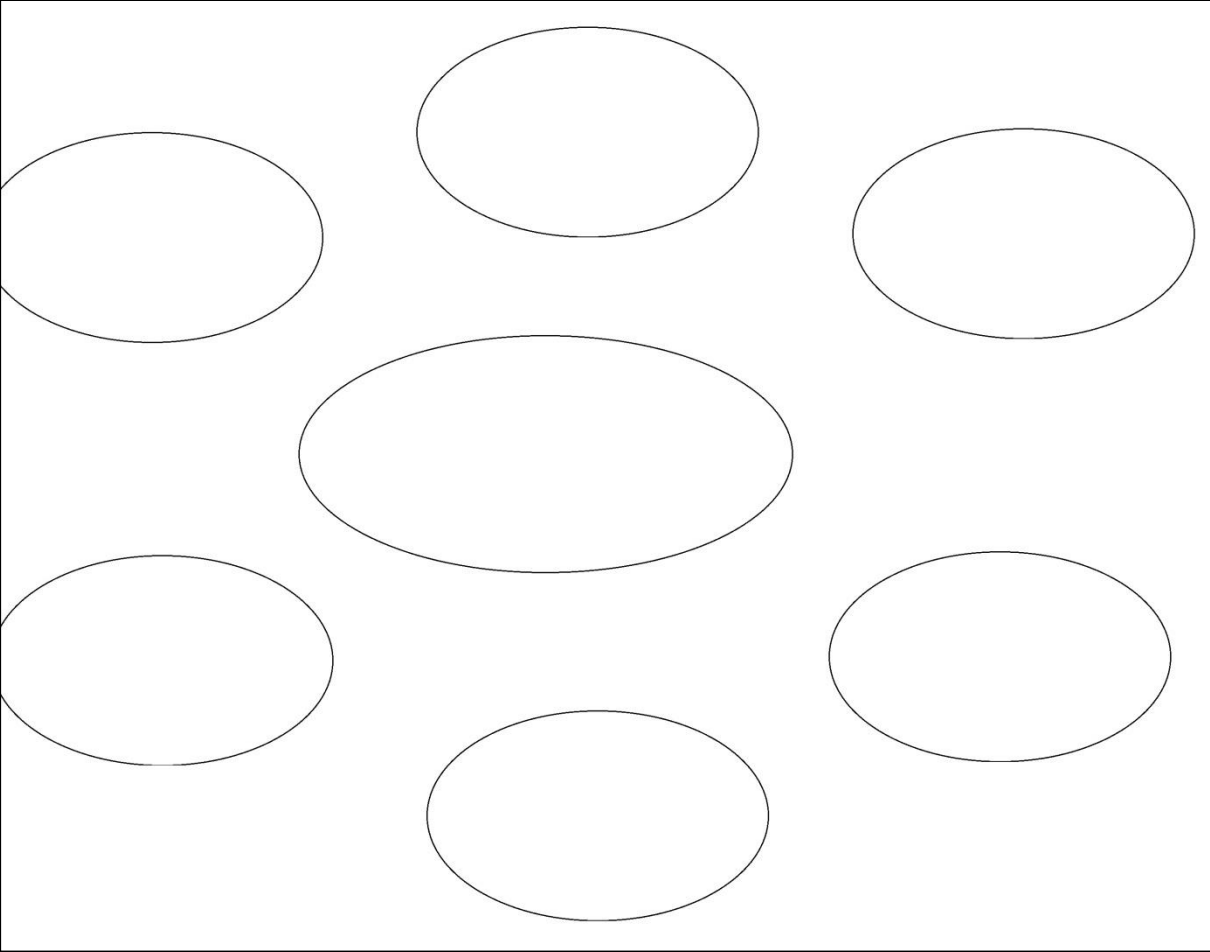
- Grootte
- Hechtheid

5. Afsluiting

- Samenvatting van het interview geven en vragen of alles klopt.

- Bedanken voor het gesprek.

Schema

Bijlage 2

	Leefvorm	Aantal kinderen	Leeftijd kinderen	Nationaliteit	Werk	Gebieden
Res 1.	samenwonend	1	13	Nederlands	Ja, parttime	School, remedial teaching, buurt, breiclub,turnen en vrienden
Res 2.	Getrouwd	2	10,8	Nederlands	Ja, freelance	Vrienden (ouders van vriendjes), opa's en oma's, gitaar, scouting, schaken school, gezinnen en straat
Res 3.	samenwonend	2	5,4	Nederlands	Ja, parttime	School,zwemmen, buurt en vrienden
Res 4.	getrouwd (hertrouwd) gemixte familie	4	21, 19, 16, 1	Nederlands	Nee	School, buurt, werk en opa's en oma's
Res 5.	Getrouwd	5	12,10,8,6, 4	Nederlands	Ja, parttime	School, sport, scouting, circus, ballet, volleybal, judo, muziekles: piano en drum, vriendjes, kerk, buurttuin, opa en oma.
Res 6.	Getrouwd	3	8,5,3	Nederlands	Ja, parttime	NSO, zwembad Startsprong, school, Kinderdagverblijf, burenkennis, vriendjes
Res 7.	Getrouwd	2	12,8	Nederlands	Ja, parttime	School, voetbal, jazzballet, de buurt, familie, opa en oma
Res 8.	Getrouwd	3	9,7,4	Nederlands	Ja, parttime	School, Arabische les, buurt/vrienden, kinderdagverblijf, sport: karate, zwemles, turnen, voetbal, familie
Res 9.	Getrouwd	2	12,8	Nederlands	Ja, parttime	Vrienden, kerkgemeenschap, school, sport en muziek en familie
Res 10.	Getrouwd	4	8, 6,6,3	Nederlands	Ja, parttime	School, zwemles, kerk, scouting,

						familie en vrienden
Res 11.	Getrouwd	3	9,7,7	Nederlands	Ja, parttime	School, familie, sport, vakantie, vriendjes, vrienden van ouders
Res 12.	samenwonend	1	2	Nederlands	Ja, parttime	Speeltuin, kinderdagverblijf, burens en familie
Res 13.	samenwonend	2	6,4	Nederlands	Ja, parttime	School, vriendjes, muziek en ballet, familie, vrienden en ouders
Res 14.	Alleenstaand	1	2	Duistland	Ja, parttime	Participatie-crèche, vader van kind, buurvrouw met zoontje, adoptie-oma, ja en Se, vriendjes van de crèche
Res 15.	getrouwd	2	4,7	Nederland	Nee	Participatie-crèche, school, de straat, familie, vrienden ouders en hobby's